

Sykdomsbyrde måler hvor mange friske leveår som går tapt i en befolkning i løpet av et bestemt år som følge av for tidlig død eller redusert helse. Det samlede målet på sykdomsbyrde (DALY) beregnes som summen av tapte leveår (YLL) og år levd med helsetap (YLD).

Hvordan beregnes sykdomsbyrde?

Tapte leveår (YLL, Years of Life Lost): Mål på dødelighet. Beregnes ved å telle opp antall dødsfall et bestemt år og summere den forventede gjenstående levetiden som gikk tapt. Den gjenstående levetiden er basert på en global referanse for forventet levealder.

År levd med helsetap (YLD, Years Lived with Disability): Mål på helsetap. Beregnes ved å multiplisere forekomsten av sykdommen et bestemt år med alvorlighetsgrad. En sykdom gir mange år med helsetap i befolkningen dersom den er hyppig forekommende, langvarig eller alvorlig, eller en kombinasjon av disse.

Helsetapsjusterte leveår (DALY, Disability-Adjusted Life Years): Samlet mål på sykdomsbyrde. Summen av tapte leveår (YLL) og år levd med helsetap (YLD). Viser hvor mange friske leveår som går tapt i en befolkning på grunn av tidlig død eller redusert helse.

Alle rater er aldersstandardiserte per 100 000 innbyggere til GBDs standardbefolkning. Sammenligninger mellom fylket og landet er basert på disse aldersstandardiserte ratene, og signifikans vurderes ut fra 95 % usikkerhetsintervall.

Kilde: Global Burden of Disease (GBD 2023).

Tapte leveår

Ifølge GBD døde det i 2023 2 511 mennesker i Agder, som tilsvarte 42 283 tapte leveår. Agder hadde den femte høyeste aldersstandardiserte YLL-raten blant de 11 fylkene, 3,6% høyere enn landsgjennomsnittet. Kreft var den største enkeltårsaken (33,4% av alle YLLs), etterfulgt av hjerte- og karsykdom (16,7%) og nevrologiske sykdommer (8,4%) (figur 1). Blant de ti største årsakene var YLL-raten i Agder ikke statistisk signifikant forskjellig fra landet som helhet (figur 1).

Ikke-dødelige helsetap

I 2023 var den aldersstandardiserte YLD-raten i Agder 11 268 per 100 000, tilsvarende landsgjennomsnittet (11 266). Psykiske lidelser (22,7%), muskel- og skjelettsykdommer (17,2%) samt utilsiktede skader (11,9%) var blant de største bidragene (figur 1). For de ti største årsakene var YLD-raten i Agder ikke statistisk signifikant forskjellig fra landet som helhet (figur 1).

Helsetapsjusterte leveår

I 2023 var den aldersstandardiserte DALY-raten i Agder 19 337 per 100 000, den femte høyeste blant de 11 fylkene. Kreft (15,2%), psykiske lidelser (13%) og muskel- og skjelettsykdommer (10%) var de viktigste bidragene, førstnevnte hovedsakelig gjennom YLL. Årsaker som i større grad påvirker YLD, som psykiske lidelser og muskel- og skjelettsykdommer, bidro også vesentlig (figur 1). Blant de ti største årsakene var DALY-raten i Agder ikke statistisk signifikant forskjellig fra landet som helhet (figur 1). Fordelingen av samlet sykdomsbyrde over alle aldre (ikke aldersstandardisert) vises i figur 2.

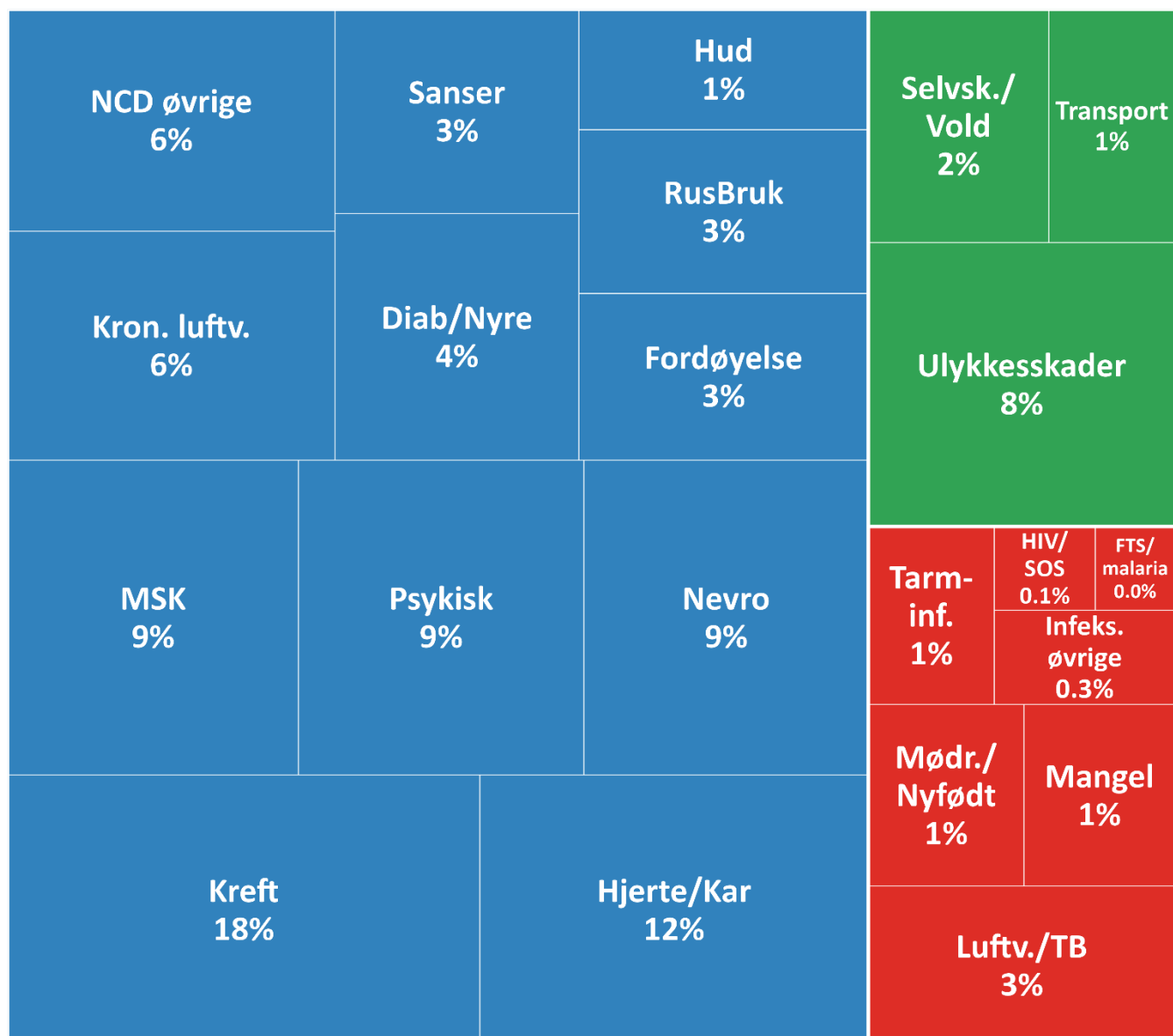
Risikofaktorene for DALY

De tre største risikofaktorene i Agder var tobakk, høy kroppsmasseindeks (BMI) og høyt blodsukker (figur 1). Blant de ti største risikofaktorene for DALY i Agder var det ingen statistisk signifikant forskjell fra landet som helhet (figur 1). Tobakk forklarte om lag 6%, høy BMI 5% og høyt blodsukker 5% av de totale DALY. Alle tre påvirker både YLL og YLD, med størst effekt på YLL.

Det har vært en betydelig nedgang i sykdomsbyrden fra tobakk, høyt blodtrykk, høyt kolesterol og kosthold. Samtidig øker sykdomsbyrden fra høy BMI, høyt blodsukker, alkoholbruk og lav beinmineralitet. Samlet tyder dette på at sykdomsbyrden i økende grad knyttes til kroniske og livsstilsrelaterte helseutfordringer som gir redusert helse over tid, snarere enn faktorer som i større grad påvirker dødelighet.

Type	Årsak	Antall per 100 000 innbyggere		Sykdomsbyrdebarometer
		Agder	Norge	
Tapte leveår (YLL)	Kreft	2692 [2523, 2837]	2539 [2400, 2640]	
	Hjerte- og karsykdom	1351 [1192, 1460]	1440 [1280, 1536]	
	Nevrologiske sykdommer	678 [447, 1132]	649 [416, 1112]	
	Kroniske luftveissykdommer	560 [498, 629]	478 [431, 530]	
	Selvskade og vold	503 [455, 561]	476 [434, 523]	
	Andre ikke-smittsomme sykdommer	428 [382, 492]	418 [374, 485]	
	Utsiktede skader	384 [352, 415]	360 [326, 389]	
	Rusbrukslidelser	276 [233, 325]	265 [233, 303]	
	Infeksjoner i luftveiene og tuberkulose	252 [218, 282]	239 [208, 267]	
	Fordøyelsessykdommer	232 [207, 259]	253 [226, 281]	
År levd med helsetap (YLD)	Psykiske lidelser	2458 [1775, 3182]	2452 [1767, 3181]	
	Muskel- og skjelettsykdommer	1856 [1354, 2521]	1858 [1358, 2531]	
	Utsiktede skader	1283 [903, 1762]	1289 [903, 1778]	
	Andre ikke-smittsomme sykdommer	989 [687, 1365]	1028 [715, 1424]	
	Nevrologiske sykdommer	961 [680, 1303]	955 [683, 1276]	
	Kroniske luftveissykdommer	478 [335, 633]	487 [342, 643]	
	Diabetes og nyresykdommer	430 [308, 578]	397 [283, 537]	
	Hjerte- og karsykdom	398 [291, 523]	400 [293, 537]	
	Rusbrukslidelser	373 [265, 473]	386 [274, 496]	
	Sykdommer i hud og underhud	333 [226, 475]	334 [225, 480]	
Sykdomsbyrde (DALY)	Kreft	2877 [2695, 3046]	2710 [2554, 2835]	
	Psykiske lidelser	2459 [1775, 3182]	2452 [1768, 3182]	
	Muskel- og skjelettsykdommer	1889 [1385, 2551]	1888 [1390, 2560]	
	Hjerte- og karsykdom	1749 [1559, 1919]	1840 [1646, 2006]	
	Utsiktede skader	1668 [1290, 2141]	1649 [1267, 2135]	
	Nevrologiske sykdommer	1639 [1224, 2129]	1604 [1199, 2159]	
	Andre ikke-smittsomme sykdommer	1417 [1113, 1784]	1446 [1145, 1816]	
	Kroniske luftveissykdommer	1038 [882, 1243]	964 [819, 1146]	
	Diabetes og nyresykdommer	657 [523, 808]	614 [494, 756]	
	Rusbrukslidelser	649 [527, 766]	651 [531, 767]	
Risikofaktorer (DALY)	Tobakk	1194 [873, 1533]	1086 [820, 1419]	
	Høy kroppsmasseindeks (BMI)	943 [377, 1558]	949 [364, 1525]	
	Høyt blodsukker	912 [718, 1148]	885 [709, 1119]	
	Høyt blodtrykk	858 [650, 1062]	901 [640, 1114]	
	Kostholds faktorer	823 [428, 1161]	837 [434, 1179]	
	Yrkes faktorer	612 [330, 936]	631 [347, 967]	
	Overgrep og mishandling i barndom	514 [264, 836]	516 [263, 845]	
	Høy alkoholbruk	487 [383, 598]	478 [374, 592]	
	Bruk av illegale rusmidler	464 [377, 551]	488 [411, 576]	
	Under- og feilernæring hos barn og mødre	388 [296, 549]	400 [317, 528]	

Figur 1. Sykdomsbyrdebarometer. Rater per 100 000 innbyggere, aldersstandardisert (GBD 2023). Grå linje: variasjon mellom laveste og høyeste fylkesverdi. Rød vertikal linje: landsgjennomsnitt. Sirkel: Agder. Fargekode – rød: signifikant høyere enn landet; grønn: signifikant lavere; gul: ikke signifikant forskjell. For risikofaktorer vises DALY-forklart rate. Signifikans etter GBD-metode (95 % usikkerhetsintervall).

Figur 2. Figuren viser andel av samlet sykdomsbyrde (DALY) i Agder fylke tilskrevet 22 sykdomsgrupper (begge kjønn og alle aldre). Sykdomsbyrde omfatter både tapte leveår på grunn av tidlig død og år levd med redusert helse. Hver rute representerer en sykdomsgruppe, og størrelsen på rutene viser hvor stor del av den totale sykdomsbyrden de står for. Forkortelser: Hjerte/Kar = hjerte- og karsyke, Kron. Luftv. = kroniske luftveissykdommer, Diab/Nyre = diabetes og nyresykdommer, MSK = muskel- og skjelettsykdommer, Nevro = nevrologiske sykdommer, RusBruk = rusbrukslidelser, Kreft = kreft (alle typer), Sanser = sykdommer i sanseorgan, Hud = hud- og underhudssykdommer, Fordøyelse = fordøyelsessykdommer, Psykisk = psykiske lidelser, NCD øvrige = andre ikke-smittsomme sykdommer, Tarm-inf. = tarminfeksjoner, Infeks. øvrige = andre infeksjonssykdommer, Luftv.TB = infeksjoner i luftveiene og tuberkulose, Mødr./Nyfødt = mødre- og nyfødtsykdommer, FTS/malaria = forsømte tropiske sykdommer og malaria, HIV/SOS = HIV og seksuelt overførbare sykdommer, Mangel = underernæring, feilernæring og mangelsykdommer, Ulykkesskader = utilsiktede skader, Transport = transportkader, Selvsk./Vold = selvskaade og vold.